

Aurel Preda-Mătăsaru, *Neagresiunea și negocierea: o ecuație a păcii*, București, Edit. politică, 1981

Abordind o problemă de incontestabilă actualitate, lucrarea dr. Aurel Preda-Mătăsaru are meritul de a demonstra cu argumente pertinente importanța interzicerii agresiunii în viața societății, a perfecționării cadrului juridic instituțional de colaborare a statelor pentru apărarea păcii și securității internaționale.

Evocând istoricul dezbatelor teoretice în jurul problemelor păcii și războiului, autorul învederează faptul că războiul de agresiune a constituit de fapt, în decursul istoriei, o adevărată constantă a politicii țărilor mai mari și mai puternice. În opoziție cu acele teorii care căutau să justifice utilitatea războiului, gânditori progresiști au relevat din toate timpurile cerința interzicerii războiului, preconizând diferite sisteme de asigurare a păcii care purtau, evident, limitele epocilor istorice în care au fost elaborate. O deosebită atenție este acordată de autor problemelor definirii agresiunii și agresorului în perioada interbelică, prilej pentru o analiză critică a lucrărilor efectuate în cadrul Societății Națiunilor și pentru a evidenția contribuția remarcabilă a eminentului diplomat și jurist român Nicolae Titulescu la elaborarea convențiilor pentru definirea agresiunii și agresorului, care au consacrat în istorie „formula Titulescu-Litvinov”.

Remarcând insuficiențele modului de abordare a problemelor definirii agresorului în condițiile Societății Națiunilor, autorul învederează, pe baza unei temeinice analize, neîmplinirile și limitele acestei etape. „Societatea Națiunilor a eșuat în eforturile sale de a asigura respectarea textului definiției agresiunii, de a înfăptui dezarmarea și edificarea unui sistem de securitate colectivă datorită nu numai imperfecțiunilor sale de ordin funcțional-organizatoric, ci mai ales intereselor divergente ale statelor membre, lipsei de clarviziune a unor cercuri politice conducătoare din Europa și Asia, a unor oameni politici care n-au văzut în noianul de evenimente interbelice decât interesele limitate, de moment, ale țărilor pe care le reprezentau. Iată de ce s-a ajuns la falimentul total al unor eforturi, altfel notabile, în direcția prevenirii și com-

baterii agresiunii, a înfăptuirii dezideratului dezarmării, eforturi ale căror ecouri au fost acoperite de salvele tunurilor celui de-al doilea război mondial” (p. 98).

Condițiile epocii postbelice, marcate prin înființarea Organizației Națiunilor Unite, prin intensificarea cooperării dintre state, dar și prin ascuțirea unor contradicții și rivalități pe plan internațional, au făcut ca problema definirii agresiunii să fie reluată, dar ca rezolvarea ei să întâmpine dificultățile inerente ce au caracterizat întreaga perioadă interbelică. Deși încă din 1952 s-a ajuns la un acord asupra necesității elaborării unei definiții a agresiunii, practic acest lucru s-a putut realiza de abia în 1974, după ce în mai multe rânduri au fost constituite comitete speciale pentru definiția agresiunii, respectiv în 1951, 1954 și 1967. Folosind experiența sa de participant direct la lucrările ultimului comitet, ale cărui lucrări s-au soldat cu adoptarea „Definiției agresiunii” (Rezoluția Adunării Generale a O.N.U. 3314 (XXIX) din 14 decembrie 1974), autorul introduce pe cititor în labirintul discuțiilor și argumentelor evocate cu prilejul lucrărilor acestui organism internațional. Se desprinde cu pregnanță contradicția dintre pozițiile forțelor progresiste și înaintate care militau pentru adoptarea unei definiții clare și angajante a agresiunii, pentru un concept cât mai cuprinzător al acestei noțiuni, și cercurile interesate în menținerea neștirbită a politicii de forță, în adoptarea unor documente evazive, care să favorizeze mai departe acțiunile de ingerințe, actele de agresiune și încălcarea a păcii. În acest context este relevată contribuția delegației române la introducerea în documentul adoptat de O.N.U. a unor formulări precise și cuprinzătoare, aportul adus la elaborarea unor texte clare, de natură să servească în mod efectiv dezvoltarea dreptului internațional, cauza păcii și progresul popoarelor. Așa, de pildă, sint notabile contribuțiile românești la introducerea mențiunii că agresiunea reprezintă folosirea forței armate de către un stat împotriva suveranității, integrității teritoriale sau independenței politice a unui stat, referirea în cuprinsul definiției nu numai la state, dar și la „grupuri de state”, consacrarea princi-

piului anteriorității, ideea că nici o considerație de orice natură ar fi nu poate justifica un act de agresiune, care reprezintă o crimă internațională și altele.

Rod al unui îndelungat proces de elaborare, reprezentând o contribuție la dezvoltarea dreptului internațional, documentul adoptat de O.N.U. în 1974 are totuși insuficiențele sale, prin aceea că nu se referă decât la agresiunea armată directă, excluzând din cimpul incidentelor sale agresiunea indirectă, economică, ideologică, elemente care fac să scadă valoarea conținutului ideilor înscrise în acest document. Pe de altă parte, astfel cum a fost adoptată „definiția generală a agresiunii”, aceasta este inclusă de fapt într-o rezoluție a Adunării Generale a O.N.U. care deși amintește în preambul atribuțiile ce revin Consiliului de Securitate, precizează că de fapt acest organ al O.N.U. „poate” să califice un act ca agresiunea în conformitate cu prevederile definiției menționate. Chiar în textul documentului se prevede că „deși problema de a stabili dacă s-a comis sau nu un act de agresiune trebuie să aibă în vedere toate împrejurările în fiecare caz în parte, este, totuși, indicat să se formuleze unele principii fundamentale care să servească drept îndrumar în astfel de determi-

nări”. O asemenea mențiune diminuează, desigur, valoarea de generalitate a ideilor înscrise în document. Datorită unor astfel de formulări se poate aprecia că definiția agresiunii adoptată de O.N.U. în 1974 marchează, din anumite puncte de vedere, un pas înapoi față de convenția pentru definirea agresiunii între România, U.R.S.S., Cehoslovacia, Turcia și Iugoslavia, semnată la Londra la 4 iulie 1933, care considera necesar să se stabilească între țările respective „reguli precise definind agresiunea, până cînd va veni timpul ca acele reguli să devină universale”.

Apreciind în mod realist valoarea documentului adoptat de O.N.U., în special importanța sa politică și morală, dr. Aurel Preda-Mățasaru preconizează pe drept cuvînt, în încheierea lucrării sale, că „reluarea eforturilor pentru elaborarea unei definiții cât mai complete a agresiunii, pentru lărgirea și îmbogățirea conceptului dezarmării politico-juridice a agresorului potențial, pentru rezolvarea, deci, prin negocieri a diferendelor interstatuale apare azi, mai mult ca oricînd, o problemă de importanță capitală a progresului și păcii, a continuării cursului destinderii” (p. 147).

Victor Duculescu

* * * *Resurse calitative ale forței de muncă tinere din industrie*, București, Edit. politică, 1982

Studiile și cercetările economice apărute în ultima vreme în țara noastră, deși au subliniat nu odată faptul că organizarea științifică a întreprinderilor se întemeiază pe un sistem de activități ce au ca finalitate practică asigurarea eficienței economice, s-au ocupat, într-o mai mică măsură, de aspectele calitative, socioumane ale forței de muncă.

Făcînd obiectul unei asemenea preocupări, lucrarea realizată de către un colectiv de cercetători de la Centrul de cercetări pentru problemele tineretului*, se ocupă de identificarea și selectarea celor mai reprezentative caracteristici (dimensiuni) calitative ale forței de muncă și care pot influența direct sau indirect optimizarea activității economice a întreprinderilor. Aceste caracteristici sînt grupate de către autori astfel: a. nivelul de dezvoltare a conștiinței muncitorilor (economică, politică,

morală, juridică) și gradul de participare la conducerea unității; b. nivelul pregătirii școlare și profesionale a muncitorilor și interesul acestora pentru dezvoltarea creativității tehnico-științifice; c. unele rezultate psihologice și psihosociale ale relațiilor dintre muncitori, dintre felul și condițiile muncii prestate și rezultatele activității productive, dintre cantitatea și calitatea muncii și cuantumul retribuției; d. condițiile de muncă și de viață și relațiile extraprofesionale (problemele familiale, condițiile de locuit, confort și timp liber, gradul de urbanizare); e. calitățile psihofiziologice pe care le implică interacțiunea dintre om, mașină și mediul înconjurător (aspecte ergonomice).

În consecință, de-a lungul întregii lucrări autorii au urmărit consecvent două obiective majore: a. analiza detaliată a principalelor trăsături moral-politice, socioprofesionale și culturale ale forței de muncă tinere și condițiile sale de viață, trăsături definitorii pentru evaluarea gradului conștiinței socialiste a tinerilor muncitori; b. descifrarea relației dintre aceste aspecte calitative ale forței de muncă tinere și gradul de îndeplinire a nor-

* Colectivul de cercetare a fost alcătuit din: George Basiliade (coordonator), Dumitru Bazac, Alexandru Bejan, Doina Buruiană, Elvira Cîncă, Petre Datculescu, Aurel Drăguț, Cătălin Mamali și Constantin Schifirneț.

melor de producție, ca unul dintre indicatorii semnificativi pentru evaluarea productivității muncii în unitățile industriale. Realizarea acestor obiective a impus desfășurarea unor cercetări concrete, prin investigarea a 2618 tineri din 18 unități industriale, situate în 11 județe și în municipiul București. Rezultatele lor au oferit unele repere pentru perfecționarea activității organelor și organizațiilor de tineret din întreprinderile investigate, pornindu-se de la ipoteza comună tuturor studiilor din volum, și anume că diferitele aspecte calitative ale forței de muncă influențează direct sau mediat rezultatele muncii.

În analiza nuanțată a diferitelor aspecte calitative ale forței de muncă tinere din întreprinderile studiate, într-un prim capitol al lucrării (elaborat de G. Basiliade, D. Buruiană și E. Cincă), o pondere importantă este acordată abordării unor dimensiuni ale conștiinței politice, economice și juridice a tinerilor muncitori, insistându-se, în mod deosebit, asupra laturii cognitive și valorizante a acesteia. Pe baza analizei opiniilor tinerilor muncitori despre multiple aspecte ale activității din întreprinderi și relației ei cu activitatea social-economică, de ansamblu, autorii pun în evidență corelația semnificativă între nivelul ridicat al conștiinței politice și economice al mării majorități a tinerilor investigați și obținerea unor rezultate superioare în muncă; în același context, participarea tinerilor muncitori la conducerea întreprinderilor în care lucrează și, în special, felul și calitatea (competența) cu care sînt reprezentați este asociată cu obținerea unor rezultate bune sau foarte bune în producție.

În relația de dependență dintre nivelul conștiinței muncitorilor, participarea la conducere și rezultatele obținute în muncă, intervin însă, o serie de variabile intermediare cum sînt cele privind nivelul instrucției școlare și al calificării profesionale a muncitorilor. În consecință, pe parcursul unui alt capitol (elaborat de D. Bazac), se conturează ideea că în rîndul tinerilor muncitori se manifestă o preocupare masivă pentru continuarea și perfecționarea pregătirii școlare și profesionale și că această activitate îi ajută în îndeplinirea sarcinilor curente de producție. Cu acest prilej este relevată importanța stimulării în continuare, a pregătirii de specialitate a tinerilor muncitori, necesitatea organizării de către întreprinderi, a unor cursuri de perfecționare permanentă a pregătirii profesionale a forței de muncă tinere, funcție și de exigențele impuse de desfășurarea și organizarea muncii și producției, de progresul tehnic și de complexitatea noilor tehnologii de fabricație.

Capitolul referitor la participarea tinerilor din ramurile industriale studiate la activitatea de raționalizare, invenții și inovații (redactat de P. Datculescu), reprezintă o pledoarie

pentru valorificarea superioară a potențialului de creație tehnico-științifică al tinerilor muncitori. Se consideră, în acest sens, că intensificarea mișcării de masă pentru invenții și inovații necesită acțiuni complexe și concomitente asupra mai multor factori din rîndul cărora ridicarea calificării tineretului și stimularea, prin mijloace variate, a interesului și pasiunii tinerilor pentru tehnică, ocupă ponderea cea mai importantă. Sînt relevante, pentru justetea și simțul nuanțării, aprecierile potrivit cărora existența sau chiar numai propensiunea spre asemenea activități tehnico-științifice constituie unul din cele mai importante aspecte calitative ale forței de muncă tinere din industrie, care influențează rezultatele profesionale cu atît mai mult cu cît principalul motiv invocat de tineri în susținerea interesului lor pentru inovații și invenții este dorința creșterii eficienței economice a întreprinderii.

Un alt capitol (redactat de G. Mamali) se ocupă, pe larg, de problema satisfacției în muncă, considerată a fi o stare subiectivă determinată de gradul de împlinire a motivelor, aspirațiilor profesionale și extraprofesionale în și prin procesul muncii. Satisfacția în muncă este analizată din perspectiva efectelor stimulativ sau frenatorii ale decalajelor percepute de tînăr în legătură cu pregătirea și posibilitățile sale și cerințele activității pe care o desfășoară la locul de muncă, precum și din cea a experienței profesionale dobîndite anterior actualului loc de muncă și a proiectelor profesionale ale tînărului muncitor. Cercetarea concretă a acestor aspecte a condus la concluzia că existența unei concordanțe între meseria pe care tinerii și-au dorit-o și cea pe care o practică reprezintă un factor important al motivării pozitive pentru munca prestată și care influențează, în mod nemijlocit, gradul de realizare a normelor; acest lucru impune, factorilor de conducere din unitățile investigate, depistarea acelor tineri care prezintă o orientare profesională deficitară și ajutorul acordat acestora în rezolvarea sarcinilor de muncă. În vederea creșterii performanței lor profesionale.

Analiza relației dintre condițiile de viață și rezultatele în muncă ale tinerilor muncitori (capitolul elaborat de Al. I. Bejan) atestă că o serie de elemente care definesc condițiile de viață ale individului (locuința și condițiile de locuire și confort, durata deplasării între domiciliu și locul de muncă, starea civilă și compoziția familiei proprii, relațiile intrafamiliale etc) influențează în mare măsură, performanțele în muncă a tinerilor muncitori; faptul că asigurarea unor condiții bune de viață permite o refacere optimă a forței de muncă și asigură un grad înalt de satisfacții de ordin personal, conduce la posibilitatea ca individul să-și valorifice deplin, în procesul

muncii, toate capacitățile și resursele de care dispune.

O altă dimensiune semnificativă pentru evaluarea potențialului calitativ al forței de muncă tinere o reprezintă preferințele culturale și de timp liber ale tinerilor muncitori (capitol elaborat de C. Schifirnet). Cercetarea relației dintre rezultatele obținute de aceștia în muncă și opțiunile lor culturale permite identificarea principalelor elemente ale orizontului cultural al tinerilor și surprinderea atitudinii acestora față de cultură, polarizarea intereselor lor culturale. Cu toate că nu a fost pusă în evidență o relație directă, nemijlocită, între opțiunile culturale și gradul de realizare a normelor de producție, a fost, totuși, prezumată o legătură indirectă, mediată de nivelul de instrucție școlară și profesională, în sensul că cei cu o pregătire superioară și care depășesc frecvent sarcinile curente manifestă o preocupare susținută pentru lectură științifică și tehnică.

Proveniența rurală a mării majorități a tinerilor investigați a ridicat problema complementară a adaptării lor la condițiile și modul de comportare specifice vieții urbane, prin însușirea și interiorizarea unor modele de viață și de cultură urbane. În acest sens, capitolul destinat analizei integrării industrial-urbane a tinerilor muncitori (elaborat de regretatul cercetător Aurel Drăguț), reprezintă o încercare meritorie de stabilire a unei corelații semnificative între nivelul integrării urbane a tinerilor și gradul de îndeplinire a normelor de producție.

Deși nu a fost efectuată și o analiză multifactorială în vederea stabilirii gradului de depen-

dență a fiecăruia dintre aspectele calitative studiate, de nivelul de realizare și îndeplinire a normelor, un merit deosebit al lucrării constă în aceea că, la nivelul fiecărei dimensiuni calitative investigate, au fost relevate totodată, unele lipsuri, neajunsuri și disfuncționalități care încă mai există, propunându-se soluții și măsuri de diminuare și eliminare a acestora, în vederea folosirii optime a resurselor calitative ale forței de muncă tinere.

Lucrarea oferă, în consecință, o imagine de ansamblu asupra preocupărilor acestui harnic colectiv de cercetători, care și-au propus — și au reușit în bună măsură — să studieze din largă arie a problematicii forței de muncă, aspectele referitoare la calitatea forței de muncă tinere, dintr-o anumită ramură industrială. Această circumscriere a preocupărilor autorilor nu diminuează cu nimic conținutul tratării problemei, din contră adâncește analiza ei, întrucât unele din concluziile lucrării se constituie ca enunțuri sociologice cu caracter mai general, valabile, credem, nu numai pentru cazurile concrete investigate, ci și pentru categoria mai largă de probleme privind pregătirea politică și socioprofesională a tineretului industrial. Din acest punct de vedere, lucrarea răspunde unor imperative majore izvorite din documentele de partid și de stat, care, considerând tineretul ca o puternică forță socială, pun în centrul preocupărilor organelor și organizațiilor de tineret, creșterea continuă a pregătirii profesionale și politice a tinerei generații, stimularea participării sale active și responsabile la activitatea de construcție a noii ordini sociale în țara noastră.

Angela Banciu

Otto Benkő, Elemente preinformaționale în procesul cultural-educativ, Timișoara, 1981

În noua lucrare *Elemente preinformaționale în procesul cultural-educativ* cercetătorul principal Otto Benkő abordează aspecte ale acțiunii preinformaționale ca sursă a dezvoltării și îmbogățirii spirituale a personalității socialiste în condițiile societății noastre. Având în mare măsură caracter empiric, preinformația apare ca etapă care precede orice act cultural. În același timp preinformația este apreciată pe tot parcursul lucrării ca element al cîmpului socioinformațional, cîmp care nu este altceva de fapt decît un univers uman al informației. Cîmpul socioinforma-

țional și mai ales cel zonal este influențat de o serie de factori: sociali, economici, culturali, geografici, etc. factori pe care-i are în vedere și autorul în interpretarea materialului faptic.

Deci molecula primară a actului cultural o constituie elementul preinformațional, abordat de autor într-o perspectivă inedită, sub multiplele sale aspecte, dorind să evidențieze necesitatea preinformării ținînd seama de caracteristicile zonei și ale universului, de cerințele și aspirațiile individuale pentru a acționa conștient și eficient.

După ce face delimitarea conceptuală a ceea ce este și trebuie să fie preinformația,

cimpul socioinformațional, autorul prezintă dimensiunile acționale ale preinformației prin intermediul celor trei sisteme informaționale: central, zonal sau local și al treilea sistem bazat pe relații interpersonale în diferite situații.

În aprecierea necesității preinformației, atât din punctul de vedere al autorului cit și din acela al subiecților investigați, pentru dezvoltarea propriei personalități se relevă: atitudinea și opinia subiecților față de calitatea unor preinformații; scopul preinformației; dotarea și utilizarea de către cei studiați a diferitelor mijloace culturale.

Autorul reușește o sistematizare logică a materialului factual, în cele 7 capitole ale lucrării. Pentru prezentarea mijloacelor culturale, ca potențe ale cimpului socioinformațional situate în perimetrul gospodăriilor subiecților, autorul a avut în vedere patru zone distincte: 2 zone în județul Arad (Ineu, Lipova) și 2 zone în județul Timiș (Lugoj și Lovrin-Gottlob-Tomnatic) — evidențiind că, deși potențele, necesitățile precum și aspirațiile fiecărei zone sînt diferite se găsesc și asemănări.

Cercetările de teren au abordat aspecte importante pentru activitatea practică a procesului educativ și de adîncire a culturii socialiste, aspecte — considerate de autor — esențiale în elucidarea modalităților și căilor răspîndirii culturii, artei, moralei, educației maselor populare. Se remarcă o mare bogăție de date ce contribuie la cunoașterea științifică a utilității sau inutilității unor elemente ale cimpului socioinformațional, pentru adîncirea muncii cultural-educative. În acest fel, cercetarea evidențiază nu numai gradul de dotare a gospodăriilor investigate cu mijloace culturale cum ar fi: magnetofonul-casetofonul ci își propune să cunoască și conținutul înregistrărilor făcute.

Lucrarea, așa cum am încercat s-o prezentăm aici, foarte succint, este o contribuție importantă la elucidarea problematicei preinformației, dar suferă și limitări. Astfel, după opinia noastră, deși se oferă o imagine reală a unor stări de fapt, ce caracterizează spiritualitatea românească din cele două județe investigate, se găsesc puține referiri la „ce” și mai ales „cum” trebuie acționat pentru optimizarea activității culturale și educative. Aceasta, pentru a realiza pe lîngă funcția de cunoaștere și pe cea praxiologică a sociologiei. Faptul că circa 22,68% din eșantionul de la Lovrin nu

este conștient de necesitatea dezvoltării personalității sale, este o pătură pasivă, apatică, cum spune autorul, impunea în continuare identificarea unor căi de comunicare eficientă cu aceasta.

Cu toate acestea, concluziile reieșite din prelucrarea statistică a datelor concrete pot oferi organelor de conducere din sistemul culturii indicații pentru dirijarea fluxului preinformațional, în funcție de opțiunea majoră a populației, pentru evitarea rutinei în utilizarea informațiilor, a consolidării unei „tradiții” empirice, dăunătoare. De asemenea, lucrarea oferă nu numai momente de reflecție dar și un îndemn spre acțiune eficientă, prin reorientarea activității organelor locale din domeniul culturii în funcție de cerințele diferențiate pe grupe socioprofessionale cit și în funcție de genurile și notele personale ale preinformației.

Cercetările s-au desfășurat la nivelul aprecierii și autoaprecierii subiecților — ceea ce introduce o mare doză de subiectivitate — autorul nereferindu-se la coeficientul de încredere pe care îl acordă datelor culese.

În ceea ce privește metoda de abordare a concretului, autorul apelează la metodele consacrate ale sociologiei empirice, reușind în măsură însemnată să realizeze o analiză complexă prin folosirea metodei corelațiilor. Apreciam că ar fi fost deosebit de utilă folosirea cu mai mult curaj a metodei analizei comparative, mai ales a mijloacelor culturale ca potențe preinformaționale. Faptul că toate cercetările au avut loc într-o perioadă foarte restrînsă și apropiată de la declanșarea și pînă la încheierea lor, a sporit omogenitatea și relevanța datelor, implicit și valoarea științifică a lucrării.

Intrucît în „Posfața” lucrării autorul își exprimă dorința de a continua, adînci, îmbogăți această „încercare” ne permitem să facem încă unele observații. Considerăm că: 1. Ar fi fost necesar de menționat dacă a fost cercetare panel sau cum a fost alcătuit eșantionul; 2. Ar fi fost necesar de precizat gradul de valabilitate al concluziilor pentru alte zone ale țării; 3. Ar fi fost necesară o generalizare, măcar la un prim nivel a datelor culese, pe întregul eșantion din cele patru zone.

Prin problematica vastă și mai ales utilă în munca cultural-educativă lucrarea oferă prilejul unei lecturi interesante pentru cercetători și toți factorii implicați în actul cultural.

Rozalia Balin

Silvia Păun, *Arhitectura programelor preșcolare*, București, Edit. tehnică, 1981

Destinată arhitecților, dar și tuturor celor interesați de educația preșcolarilor, lucrarea pe care o recenzăm reprezintă pentru cercetătorii sociali un exemplu de investigare multi și interdisciplinară cu finalități aplicative. Interdisciplinaritatea — esență a sociologiei și arhitecturii se întîlnesc în multe probleme ale instituțiilor preșcolare și în primul rînd în aceea privind jocul — activitate esențială pentru educarea și dezvoltarea copiilor mici. În această ordine de idei autoarea subliniază într-un titlu că jocul este „factor determinant în arhitectura programelor preșcolare” și amintește că țara noastră a fost gazdă și a organizat trei manifestări internaționale ilustrînd importanța jocului în educație, între care și Simpozionul internațional de la București din 1973 care a avut ca obiect „Sociologia jocului de copii”.

Jocul este esențial, dar constituie numai o parte din procesul de creștere și dezvoltare a copiilor, a cărei responsabilitate revine în primul rînd familiei. Instituțiile preșcolare, leagănul, creșa, grădinița preiau și asigură o calitate superioară unei părți din funcția familiei de creștere și educare a copiilor. Astfel sînt externalizate din locuință numeroase activități ale părinților și copiilor mici, locuirea extinzîndu-se tot mai mult din locuință în cartier. Din punct de vedere sociologic, locuirea reprezintă suprapunerea acelor activități ale grupurilor sociale și în primul rînd ale familiilor pe spații construite (locuință, cartier și clădiri din cartier), activități prin care se asigură refacerea capacității de activitate (și în primul rînd de muncă), și reproducerea acestei capacități (creșterea și educația copiilor). Locul esențial în locuire revine locuinței, dar în rezolvarea calității locuirii o contribuție hotărîtoare revine atît amplasării în localitate cît și arhitecturii clădirilor instituțiilor pentru preșcolari (copii de vîrstă între 0 și 6 ani).

Studiu de sinteză complex — care aduce o contribuție aplicativă originală în domeniul sociologiei locuirii — rod al unei îndelungate și valoroase activități de studii și creații în domeniul arhitecturii clădirilor pentru preșcolari, *Arhitectura programelor preșcolare* semnată de Silvia Păun reprezintă cu mult mai mult decît o lucrare de specialitate, fiind o lucrare de cultură. Caracteristicile de multi și interdisciplinaritate a concepției de arhitectură — care este simultan știință și artă, tehnică și construcție — precum și caracteristica arhitecturii construite de a fi un instrument al societății, care contribuie profund și sub-

til la promovarea și consolidarea unor valori sociale fundamentale, sînt prezente practic în fiecare din cele 270 pagini bogat argumentate cu 260 planșe și 206 fotografii.

Valoarea socială fundamentală pentru arhitectura clădirilor preșcolare este enunțată chiar în Introducere: *democratizarea instruirii*. Subordonat acesteia și ca o condiție pentru reușită este insistent argumentată necesitatea valorificării tradițiilor populare naționale în domeniul mobilierului, jucăriilor, jocului, alături de cele mai elaborate și mai noi elemente de acest fel, realizate în țara noastră și peste hotare.

Din întreaga lucrare reiese că arhitectului trebuie să-i fie clar scopul construcției, să știe a stabili *activitățile* prin care acesta poate fi atins și să determine, să inventeze chiar *spațiile* necesare cu mobilarea corespunzătoare. Între componentele formării și dezvoltării personalității, „calitatea” mediului natural social și cultural acționează continuu și în multe privințe hotărîtor. „În acest domeniu se detașează rolul arhitecturii de a crea spații care să asigure cadrul adecvat și larg deschis desfășurării armonioase a vieții copiilor, a metodelor de educație și colectivitate și totodată care să fie receptiv fluctuației crescînde a cerințelor și evoluției sistemelor pedagogice” (p. 18).

Arhitecta Silvia Păun a contribuit substanțial la constituirea cercetării socio-arhitecturale în primul rînd în cadrul Institutului de proiectare pentru construcții tipizate, prin efort propriu și prin colaborare interdisciplinară cu cercetarea sociologică și psihologică aplicată la problemele de arhitectură generală, de tipizarea și industrializarea construcțiilor. În cadrul Laboratorului de cercetări sociologice al I.P.C.T., concluziile investigațiilor de teren ale cercetărilor socio-arhitecturale privind problemele locuirii în clădiri, ale procesului de adaptare *om-mediului construit*, relevă orientarea spre tipizare deschisă cu soluții flexibile. Pe această direcție generală s-a situat în avangardă, în I.P.C.T., și autoarea lucrării ce o recenzăm, în studiile privind programele de arhitectură în învățămînt și cultură, militînd pentru o asemenea orientare într-o formă care în prezent este cea mai avansată.

„Îndrumînd tipizarea spre cea a modulelor specifice (și nu spre obiecte întregi ca pînă acum), cu tendința spre unul cît mai universal, care secondata de închideri ușoare și mobilier să se preteze diferitelor forme de activități, chiar și din alte programe, arhitectura ar putea îmbrăca și dualitatea dintre eficiența din mo-

mentul finanțării cu cea din exploatare" (p. 170). Exploatarea viitoare trebuie să țină seama de tendințele în continuă accentuare la noi ca și pe plan mondial, privind generalizarea educației preșcolare și coborârea instruirii intuitive la vârste tot mai mici. Generalizarea și obligativitatea învățământului preșcolar pentru vârsta de 5 ani, începând cu anul 1979 și atingerea ponderii de peste 75% a frecvenței de către copiii între 3 și 5 ani a fost posibilă datorită construcției masive de clădiri pentru preșcolari, atât în orașe cât și în comune rurale.

Creșterea în continuare a cererii de locuințe pînă în 1990 impune construcția susținută în continuare. Analizînd aceste probleme, autoarea prezintă o analiză socio-arhitecturală (cu concluzii aplicative) a rețelei de dotări preșcolare împreună cu cea școlară, subliniind „importanța unei abordări sistemice, interdisciplinare, în care contribuția sociologiei urbane și rurale precum și a ergonomiei specifice vârstei sînt indispensabile” (p. 176).

Soluțiile se bazează pe prevederea consacrată și prin lege, că etapa preșcolară reprezintă o pregătire — pe linia socializării, educării și instruirii copiilor — pentru școala elementară. Pe lîngă condiționări specifice de mediu rural și urbanistic, geografico-spatiale etc., metodologia de analiză ia în considerație migrația și sporul natural al populației, datele privitoare la sprijinirea mamei angajate în producție, capacitatea dotărilor existente și tipurile de soluții de clădiri noi pentru preșcolari, existente la data elaborării studiului.

Proiectarea clădirilor pentru instituții preșcolare, dimensionările și formele spațiilor, relațiile dintre ele, detaliile elementelor arhitecturale, inclusiv de finisaj și echiparea, sînt determinate de activitățile cărora le sînt destinate, de cerințele de grup și individuale ale copiilor. Între 0—6 ani jocul individual și colectiv are un rol esențial pentru dezvoltarea

ființei umane, iar autoarea îl tratează ca factor determinant în arhitectura programelor preșcolare.

Analizînd proiectele-tip pentru grădiniță, de la noi din țară, în lucrare este subliniată atât lipsa unui spațiu comun polivalent, separat de circulație, adecvat jocului și activităților în colectiv, cât și faptul că această situație s-a datorat necesității ca numai în trei ani să se dea în exploatare 200 unități preșcolare în clădiri noi — cu circa 60 000 locuri pentru a face față situației necorespunzătoare moștenite. Soluții pentru spațiu comun există, sînt variate, iar autoarea le prezintă inclusiv grafic și le analizează, ca o recomandare adresată viitorilor realizatori de noi proiecte.

Un mare număr de pagini și o extrem de documentată bază de date privesc importanța ergonomiei specifice copilului nu numai pentru proiectarea cadrului arhitectural ambiant-echipament clădire. Sînt prezentate condiționările fiziologice, cele psihologice generate de mediul ambiant, construit și uman, cerințele de igienă mentală a odihnei, alimentare, a mișcării, vestimentară, corporală; de asemenea problema prevenirii accidentelor.

Această carte nu numai că realizează o multă și interdisciplinară documentare, analiză și elaborare de opțiuni pentru soluții; fiind pătrunsă de o profundă dragoste pentru copiii țării se adresează — prin felul cum este construită și scrisă — tuturor celor interesați și cărora se impune să coopereze strîns: „părinți, educatori, medici pediatri, psihologi, proiectanți, administratori și autoritatea tutelară, în a conferi instituțiilor de educație preșcolară (creșe, grădinițe, leagăne, case de copii) caracterul de mijloace puternice și confortabile de urmărire și îndrumare a dezvoltării celor ce reprezintă speranța noastră de mîine pentru progres” (p. 18).

Mihai Macoveșcu

Daniel Frei (with the collaboration of Christian Catrina), *Risks of unintentional nuclear war (Riscurile războiului nuclear neintenționat)*, United Nations Institute for Disarmament Research (U.N.I.D.I.R.), Palais des Nations, Geneva, 1982

Pericolul declanșării fără intenție a unui cataclism nuclear crește vertiginos odată cu perfecționarea și sofisticarea acestor arme și a mijloacelor lor de lansare, provocînd o puternică preocupare în întreaga lume. Larga mișcare populară împotriva războiului nuclear evidențiază pregnant această temere pe deplin

justificată, datorită riscurilor reale existente ale războiului nuclear neintenționat, pe care le analizează lucrarea pe care o prezentăm, publicată de Institutul Național Unite pentru cercetare în domeniul dezarmării în vederea celei de-a doua sesiuni a Adunării generale O.N.U. dedicată dezarmării.

U.N.I.D.I.R. cu sediul la Geneva, sub a cărui egidă este publicat studiul a fost creat de Adunarea generală a Națiunilor Unite. Institutul are mandatul să efectueze cercetări în scopul de a sprijini negocierile de dezarmare și a oferi analize ale problemelor în discuție.

După cum sublinia în prefața lucrării, David Nicol, director executiv al U.N.I.D.I.R. și Liviu Bota, director al U.N.I.D.I.R., „Astăzi s-a format în lume, convingerea că acumularea de arme, în special arme nucleare, constituie cu mult mai mult o amenințare decât o protecție pentru viitorul omenirii și prin urmare a venit timpul ca acestei situații să i se pună capăt, să se renunțe la folosirea forței în relațiile internaționale și să se realizeze securitatea prin dezarmare, adică printr-un proces treptat efectiv, care să înceapă cu reducerea nivelurilor actuale ale armamentelor”.

„Printre măsurile care pot servi acestui scop, Adunarea generală a Națiunilor Unite a inclus împiedicarea atacurilor care au loc prin accident, greșeală de calcul sau lipsă de comunicare, prin întreprinderea de măsuri care să îmbunătățească comunicările dintre guverne, în special în zonele de tensiune, prin stabilirea de „linii fierbinți” și alte metode de reducere a riscului de conflict”.

Autorii lucrării, prof. Daniel Frei și Christian Catrina de la Universitatea din Zürich, Elveția, precizează că, deși nu pot fi subestimate pericolele unor accidente sau incidente nucleare, crizele internaționale acute provoacă riscuri mai mari, deoarece reprezintă catalizatori către declanșarea războiului nuclear nedorit de guvernele interesate; studiul se concentrează asupra pericolului declanșării războiului nuclear bazat pe premise false, adică aprecieri sau judecăți greșite efectuate de persoanele autorizate legal să decidă asupra folosirii armelor nucleare. Experiența crizelor din ultimele două decade a relevat diverse greșeli individuale și organizaționale.

Evoluția actuală a sistemului strategic pune în evidență trei aspecte principale care generează instabilitatea și riscuri ale războiului nuclear neintenționat și anume: 1. cursa înarmărilor; 2. dezvoltarea doctrinelor strategice și 3. proliferarea armelor nucleare, examinate pe larg în studiu.

În actuala etapă a cursei înarmărilor, subliniază autorii, ca urmare a permanenței perfecționării și a creșterii armamentelor, apare un pericol continuu care destabilizează sistemul de securitate, schimbările cantitative jucând un rol tot mai important în acest sens, deoarece dezvoltarea rachetelor nucleare cu capete multiple, creșterea preciziei sistemelor purtătoare de rachete și a certitudinii de lozare a țintelor acestor rachete face mai posibilă recurgerea la prima lovitură nucleară.

Teama puterilor nucleare că potențialul adversar are capacitatea de a recurge la prima lovitură, corectă sau falsă, alimentează cursa înarmărilor și împiedică stabilizarea nivelului armamentelor.

Lipsa de inteligibilitate și confuzia în domeniul doctrinei strategice prin subestimarea sau supraestimarea intențiilor potențialului adversar, în caz de criză internațională, pot crea instabilitatea și riscul războiului nuclear, în special în situația strategică din Europa.

Existența armelor nucleare și evoluția doctrinelor strategice nucleare intensifică, în mod inevitabil, gravitatea și urgența situațiilor de criză, natura amenințării nucleare, stabilind o altă ordine de magnitudine a pericolului inexistent anterior, și care duce la teroare. În cea mai gravă situație, teroarea nucleară tinde să depășească rolurile structurale stabilite și modelele tradiționale de percepție și comportare, făcând imposibilă o gândire clară și o decizie adecvată; deci elementul de teroare, inerent oricărei amenințări nucleare, poate genera un comportament necorespunzător atât al indivizilor, cât și al organizațiilor care sînt confruntate cu o criză internațională. Factorii de decizie nucleari, sub imperiul urgenței, pot comite orice fel de greșeli, calcule sau interpretări greșite. Deci, capacitatea de destabilizare a sistemului strategic are consecințe suplimentare care agravează riscul războiului nuclear neintenționat prin creșterea probabilității unor decizii greșite, ceea ce face ca, în epoca nucleară, crizele să fie cu mult mai periculoase.

Situația nucleară existentă în lume, constată, pe de altă parte autorii, are implicații foarte serioase în privința „folosirii simbolice a forței” sau „negocierii coercitive” la care statele sînt tentate să recurgă pentru soluționarea crizelor internaționale, al căror număr este în creștere în prezent. Se știe că folosirea forței în acest fel de situații poate genera cu ușurință tot felul de incidente care duc la agravarea ei. Dar riscul este mult mai serios, cînd astfel de demonstrații de forță au loc folosindu-se armele nucleare. În acest sens, autorii notează faptul că au existat cazuri cînd rachetele au fost puse în alarmă, cînd arme nucleare au fost desfășurate în apropierea zonei de criză, cînd mai multe submarine nucleare au fost trimise în misiuni de patrulare în acea zonă etc. Acest tip de măsuri de forță implică riscul direct al unui război nuclear, cu atât mai mult cu cît, în astfel de situații, veracitatea și credibilitatea comunicării dintre părțile nucleare opozante este serios diminuată.

Confruntate cu riscul unui război nuclear neintenționat, puterile nucleare au încheiat o serie de acorduri multilaterale, sau bilaterale, pe care însă unii autori nu ezită să le caracterizeze ca „inutile, ineficiente și în afara incre-

derii eforturilor militare ale marilor puteri"; în urma unei analize aprofundate, autorii constată, că „acordurile existente răspund numai unei foarte mici proiecțiuni de riscuri și o fac într-un mod foarte incomplet și deci nesatisfăcător”.

Concluzia studiului este că „riscul escaladării unei crize internaționale într-un război nuclear neintenționat impune eforturi energice la nivel unilateral, bilateral și multilateral”. În acest sens, autorii fac și o serie de propuneri practice pentru combaterea instabilității create de cursa înarmărilor: **1.** Includerea unor probleme adiționale pe agenda negocierilor de control al armamentelor, cum ar fi împiedicarea și interzicerea dezvoltării de mijloace antisatelit și antisubmarin; **2.** Un accent mai mare pe aspectele cantitative ale cursei înarmărilor și dezvoltarea unor proceduri corespunzătoare de verificare și inspecție; **3.** Eforturi de a obține stabilitatea strategică la cel mai jos nivel posibil. În privința consecințelor destabilizatoare ale doctrinelor strategice, autorii propun: **a.** discuții între experții militari ai marilor puteri asupra doctrinelor strategice, în scopul găsirii unor zone de înțelegere reciprocă; **b.** negocieri asupra soluțiilor posibile ale problemei descurajării extinse, adică un acord asupra nefolosirii, primul, în scop defensiv, a armelor nucleare. În ce privește consecințele destabilizatoare ale proliferării nucleare se propune: **1.** Satisfacerea necesităților legitime de securitate ale marii majorități a țărilor, prin mijloace nenucleare; **2.** Acordarea priorității măsurilor regionale de control al armamentelor în comparație cu abordările universale. În ceea ce privește agravarea crizelor datorită strategiei nucleare, autorii au în vedere: **1.** îmbunătățirea comunicațiilor rapide și eficiente dintre oponenți în caz de criză; **2.** abținerea de la folosirea armelor sau desfășurările nucleare

pentru a demonstra fermitatea sa. Ținând seama de frecvența crizelor pentru viitor propun: **1.** ca marile puteri să evite noi angajamente și să le reducă pe cele existente cu țările lumii a treia; **2.** să se aplice restrângeri bilaterale și multilaterale la transferurile de arme către lumea a treia care creează noi obligații ale acestor țări către marile puteri; **3.** discuții asupra „convențiilor de criză” în scopul de a se pune de acord un minimum de standarde de comportament în caz de folosire a forței.

În încheiere se subliniază că răspunsul durabil și corespunzător la această problemă poate fi numai dezarmarea generală și completă, stabilirea unei ordini internaționale pașnice, adică un sistem efectiv de reglementări internaționale a diferendelor dintre state.

Studiul are meritul de a pune în evidență pe larg și convingător gravele pericole pe care le creează intensificarea fără precedent a înarmărilor nucleare. Gravitatea acestei situații impune adoptarea de către sesiunea specială consacrată dezarmării a Adunării generale O.N.U. a programului global de măsuri de dezarmare, de întărire a încrederii și de soluționare pașnică a conflictelor internaționale propus de Republica Socialistă România la această sesiune și care prevede, cu prioritate, oprirea cursei înarmărilor și realizarea de pași efectivi de dezarmare, în primul rând de dezarmare nucleară, încetarea producției acestor arme și reducerea treptată a stocurilor existente până la lichidarea lor, interzicerea definitivă a tuturor armelor nucleare și a celorlalte arme de distrugere în masă și asumarea de către statele posesoare de astfel de arme, a angajamentului ferm de a nu folosi primul aceste arme.

Aurelian Cristescu

Ignacy Sachs, *Stratégies de l'écodeveloppement (Strategii ale ecodezvoltării)*, Paris, Les Éditions Ouvrières, 1980

Analizele perspectivelor mondiale de dezvoltare din lucrările: *Limitele creșterii* (1972), *Omenirea la răspântie* (1974), *Următorii 200 de ani* (1976), *Catastrofă sau o nouă societate* (1976) au contribuit la deschiderea și alimentarea unei vaste dezbateri în jurul dezvoltării industriale*. Ele au accentuat incontes-

tabil conștientizarea efectelor negative ale creșterii economice și au declanșat un amplu proces de generalizare a valorilor ecologice. Sub efectul punerii la îndoială a creșterii pe

progres, Paris, Edit. Denoel, 1972; Milton Freeman Dassman; *Ecological Principles of Economic Development*, London, 1973; R. G. Wilkinson, *Poverty and Progress. An Ecologic Model of Economic Development*, London, 1973 ș. a.

* În afara lucrărilor cu această temă traduse și publicate în țara noastră, se mai pot menționa: François de Closets, *La danger de*

scară mondială, ceea ce era mult timp considerat ca necesitate, ca preț plătit dezvoltării, a devenit semnalul de alarmă asupra efectelor negative ale creșterii economice.

Elaborată în această perioadă de largi preocupări și confruntări de poziții în ce privește impactul tehnologiei asupra mediului ambiant, lucrarea *Strategii ale ecodenzvoltării* asimilează analizele reflexive și critice asupra societății industriale, depășindu-le prin efortul de elaborare a unor strategii concrete și realiste de rezolvare a crizei ecologice. Rezultatul unei notabile experiențe de cercetare, de reflecții, de acumulări și decantări realizate de autor pe parcursul a 20 de ani, lucrarea recenzată vizează problematica armonizării obiectivelor sociale și economice ale dezvoltării cu gestiunea ecologică prudentă a resurselor de mediu*.

Textul pledează pentru o dezvoltare endogenă și dependentă de propriile forțe (respectiv naționale), supusă logicii nevoilor întregii populații și nu celor ale producției, erijate în scop în sine, conștientă de dimensiunea sa ecologică și căutând o armonie între om și natură.

Polemizând cu detractorii ecodenzvoltării și cu partizanii devotați ai „tehnicii blinde”, autorul consideră că ecodenzvoltarea nu presupune întoarcerea către un mod de viață bucolic (simplă idealizare antiistorică și facilă a trecutului) ci dimpotrivă, ea este un instrument de perspectivă și de explorare a opțiunilor dezvoltării, repunând în discuție tendințele care predomină actualmente. Conceptul de „ecodenzvoltare”, are, pentru autor, o anumită valoare euristică pentru că el obligă la o regîndire globală a strategiilor dezvoltării din țările bogate și sărace și a modalităților de cooperare dintre acestea. Astfel, ecodenzvoltarea se vrea echidistantă față de economismul abuziv (care nu ezită să distrugă natura în numele profiturilor economice imediate) și față de

ecologism, nu mai puțin exagerat, care instituie conservarea naturii în principiu absolut. În optica acestei concepții, lucrarea urmează un plan specific, structurîndu-se în felul următor:

Capitolul I reprezintă o abordare a conceptului de ecodenzvoltare. După un preambul de reflecții etice și filosofice, autorul analizează caracteristicile dezvoltării în mai multe țări și prezintă o primă definiție globală a ecodenzvoltării.

Capitolul II efectuează o trecere în revistă a politicilor de ecodenzvoltare. Aici se relevă pentru ce și cum modifică ecodenzvoltarea, stilul de viață și stilul dezvoltării, ce tip de planificare necesită ea, care sînt noile modalități de ocupare a spațiului și timpului pe care le reclamă și raporturile ecodenzvoltării cu independența tehnologică.

În capitolul III, autorul examinează cîteva cîmpuri particulare de aplicare a acestei politici, alegînd domenii cît mai diferite (habitat, turism, planificare regională) pentru a demonstra felul în care ecodenzvoltarea se constituie drept o metodă generală, o teorie și nu o rețetă.

Modul de expunere a problemelor și argumentația utilizată *pro domo* de autor urmăresc să legitimeze ecodenzvoltarea. Apreciem că lucrarea izbuteste să-și atingă țelul, oferind un cadru conceptual plauzibil, care permite definirea alternativelor pentru utilizarea resurselor în relație cu redefinirea obiectivelor dezvoltării.

Meritul deosebit al lucrării constă deci, în depășirea caracterului reflexiv și critic, predominant în alte analize de acest gen, demersul său orientîndu-se cu precădere spre elaborarea strategiilor raționale de optimizare a relației natură-societate.

Deși tratarea conflictului dintre creșterea economică și starea naturii ispășește frecvent la abordarea unui stil sentențios și dramatizant, autorul știe să evite sistematic această capcană, păstrînd de-a lungul întregii expunerii o permanentă detașare carteziană. În consecință, apreciem că lectura cărții s-ar dovedi utilă atît sociologului cît și demografului, economistului, politologului, într-un cuvînt tuturor celor implicați în problemele dezvoltării sociale.

Calioptă Radu

* Autorul lucrării, Ignacy Sachs, director la École des Hautes Etudes en Sciences Sociales, este întemeietor al Fundației internaționale pentru o altă dezvoltare și expert internațional în probleme ecologice. Ca animator al Centrului internațional de cercetare asupra mediului ambiant el ia parte activă la studierea ecodenzvoltării și la difuzarea rezultatelor obținute și a strategiilor ce decurg din acestea.

Pierre Bourdieu, *Questions de sociologie*, Paris, Éditions de Minuit, 1980

În peisajul bogat și variat al sociologiei franceze contemporane, Pierre Bourdieu ocupă un loc care îl situează, printre personalitățile de seamă ale acestei discipline.

Concepția sa metodologică are avantajul de a fi consistentă și coerentă iar ideile sale sînt valabile și de mare actualitate; în cercetarea sociologică trebuie pornit cu premise și supoziții teoretice solide, care s-au autoconfirmat în practica cunoașterii și se dovedesc capabile să contribuie la descifrarea realului. În felul acesta știința sociologică s-ar elibera de balastul pe care-l reprezintă activitatea pseudo-specialiștilor.

Cartea pe care o discutăm este o culegere de articole, comunicări și expuneri din perioada 1972-1980. Scrise, în general, pentru un public mai larg, scopul lor este formulat în mod explicit; introducerea unui număr mare de oameni în problemele sociologiei. Cele douăzeci și unu de articole, fiecare fiind, de fapt, o lucrare de sine stătătoare, prezintă interes și pentru specialiști. Autorul expune modelul care, consideră că trebuie să stea la baza unei lucrări solide de sociologie: alegerea metodei, elaborarea conceptelor, strategia care ghidează interesul sociologului.

În ceea ce privește metoda, P. Bourdieu afirmă că adesea a observat un fel de dedublare a gândirii ce permite coexistența unui materialism, aplicabil bunurilor materiale, cu idealismul aplicabil bunurilor culturale. El încearcă să unifice cele două tendințe și să facă din cultură un element privilegiat al lumii sociale. Pentru atingerea acestui scop utilizează metode și tehnici preluate în special de la Durkheim și Weber, cu toate că grija sa permanentă este disocierea de poziția acestora.

Preocuparea sa majoră rezidă în constituirea unei științe a practicii care să desființeze frontierele artificiale stabilite între discipline relativ înrudite. A renunța la deosebiri nejustificate dintre discipline nu înseamnă, însă, nici abandonarea discontinuităților, ce nu pot fi negate de nimeni și nici afirmarea pretenției unei științe de a deveni dominantă.

Autorul opiniază că, în domeniul său, fiecare știință trebuie să cerceteze cu metodele sale specifice o problemă vastă, chiar dacă aria acesteia se intersectează cu preocupările altei științe. Numai astfel ea poate să pună probleme de real interes științific, atât pentru sine, cât și pentru alte științe.

În continuare P. Bourdieu analizează o serie de concepte, dintre care ne vom opri la „cîmp” și „habitus”. Noțiunea de „cîmp” este luată din psihologie căpătînd ulterior extinderea și în sociologie mai ales prin accep-

ția dată de K. G. Lewin în studiile asupra grupurilor mici. Într-un relativ consens „cîmpul” desemnează o felie de spațiu care are proprietatea de a fi structurat și organizat de anumite linii de forță. În concepția lui P. Bourdieu, un cîmp se caracterizează printr-o serie de elemente: a. o stare a raportului de forță între instituții angajate într-o luptă sau o anumită structură a distribuției de capital specific care, acumulat în cursul luptelor anterioare, orientează strategii ulterioare; b. un număr de interese fundamentale comune tuturor membrilor săi. El statuează o anumită independență a cîmpului, afirmînd că nu există tranziție între cîmpuri, dat fiind că interesele specifice sînt ireductibile intereselor proprii altui cîmp.

Uneori, se poate vorbi de posibile interferențe între domenii (cîmpul luptei de clasă/cîmp politic) dar nu este considerată posibilă cel puțin deocamdată, o relație mai strînsă între diverse cîmpuri.

În dorința sa de a extinde și generaliza conceptul de cîmp în cît mai multe direcții posibile, autorul îi conferă un sens destul de vag și imprecis. Speranța sa, întrevăzută între rînduri, este îmbogățirea noțiunii cu alte elemente descoperite pe parcurs, care să o facă viabilă și general acceptată.

Un alt concept cu care operează și asupra căruia autorul a reflectat mai mult, legat însă, de cel anterior, este „habitus”. Definiția acestei noțiuni de bază este mai elaborată, fiind vorba de un sistem de scheme generatoare de practici și de scheme de percepere a practicilor.

Practica este considerată ca fiind agentul ce facilitează întîlnirea între „dispozițiile” care permit perceperea habitus-ului în „ordinea socială” înscrisă în instituțiile care structurează relațiile între agenți. Ocupîndu-se de teoria practicii, autorul propune depășirea vechii opoziții dintre subiectivism și obiectivism. Dacă, această dispută dă întîietate obiectivismului o face din motive logice fără a fi convins, în interiorul său rămînd de partea subiectivismului. Referindu-se la habitus, el afirmă, că principiile sale constitutive sînt indisolubil logice și axiologice. Explicat în această manieră, habitus devine un principiu care poate exista în cîmp conform intereselor obiective, dar fără să fi fost conceput inițial în acest scop.

Credem că aici se ridică următoarea întrebare: folosirea conceptului de habitus, cu rost și fără rost, nu-l transformă oare într-un panaceu general ducînd, de fapt, la sărăcirea problematicii interacțiunilor care au loc între cîmpuri?

O temă de bază a cărții scrise, reamintim, în primul rând pentru nespecialiști, rămâne interogarea patetică (uneori căutată) asupra situației sociologiei și îndeosebi a sociologului, căreia nu-i dă finalmente un răspuns, fiecare cititor avînd posibilitatea să găsească răspunsul care îl poate satisface.

În ceea ce ne privește, credem că definiția dată de autor cercetării științifice se potrivește și sociologului: „Cercetarea este, poate, arta de a-ți crea dificultăți fecunde și de a le crea și altora. Acolo unde erau lucruri clare, apar probleme” (p. 58).

Teoria praxiologică propusă de P. Bourdieu nu a fost, însă, deloc elaborată doar pentru necesități de ordin teoretic. Autorul o consideră aplicabilă imediat studiului relațiilor sociale și politice, mai mult chiar, o angajează direct în lupta politică. O observație pertinentă, demnă de celebrul ou al lui Columb dar, din nefericire, uneori uitată, se referă la faptul că în domeniul socialului nu poate exista adevăr constituit o dată pentru totdeauna.

Organismul social, veșnic în schimbare, are permanent nevoie de diagnoze sigure, în orice moment, bazate pe adevăruri științifice rezultate din situația de fapt și nu din supoziii.

Ignorarea acestui adevăr elementar poate duce la distorsiuni cu efecte grave asupra întregii societăți. Analiza lucidă a lui P. Bourdieu ține seama de aceste aspecte, chiar dacă o parte din mijloacele sale sînt, din punctul nostru de vedere, discutabile și câteodată, neadekvate scopului propus.

Unul din meritele cărții este transmiterea mesajului veritabil al actului de credință în meseria aleasă care servește, credem, realizării unei imagini cit mai aproape de adevăr asupra sociologiei. Această pasiune este solid argumentată și de trimiterile permanente la practica științifică, care îi furnizează suficiente argumente pentru testarea afirmațiilor sale.

De asemenea, faptul că autorul ridică o serie de probleme și pune întrebări fără a da răspuns (în mod premeditat) mărește interesul pentru acest volum și după terminarea lecturii: un cititor avizat va continua să le frămînte și să le caute rezolvarea, pe cînd dacă ar fi avut soluția de la început, ar fi fost de acord sau nu și cu aceasta totul s-ar fi încheiat.

Faptul că P. Bourdieu se mulțumește doar să pună întrebări poate da o măsură asupra interesului real, dar și asupra limitelor acestei cărți, altfel, de interes încontestabil.

Dinu Țenoviei

Appropriate Technology and Social Values. A Critical Appraisal (Coord. Franklin A. Long și Alexandra Oleson), Cambridge, Massachusetts, Ballinger Publishing Company, 1980

Problemele cu care se confruntă contemporaneitatea, fie că este vorba de țările dezvoltate din punct de vedere economic sau de țările în curs de dezvoltare, determină analiza și dezbateră, de pe poziții ideologice diferite, din motive politice și economice diferite și în contexte sociale diverse, a unei teme comune: *funcția socială a tehnologiei*. În cadrul acestei teme largi sînt abordate aspecte particulare privind influența valorilor sociale asupra sistemelor tehnologice și modelarea primelor prin intermediul ultimelor, caracteristicile social-umane ale tehnologiei, procesul alegerii tehnologiilor, tipurile de sisteme tehnologice, tehnologia adecvată, sistemele tehnologice ale țărilor în curs de dezvoltare și țărilor occidentale dezvoltate, relațiile dintre aceste țări în procesul alegerii tehnologiilor, raporturile societății urbane și cele rurale cu tehnologia etc. Conținînd comunicările prezentate la simpozionul internațional ținut în iunie 1978 la Centrul de conferințe Wingspread al Fundației

Johnson din Racine Wisconsin, organizat de Academia americană de arte și științe sub auspiciile Consiliului Internațional Pugwash și Comitetului Pugwash al S.U.A., lucrarea pe care o recenzăm își focalizează atenția asupra relației dintre alegerea tehnologiei și valorile sociale. După cum arată Franklin A. Long în introducere, scopul lucrării este „clarificarea modelului în care valorile sociale influențează sau ar trebui să influențeze alegerea tehnologiei de către națiuni și de către grupuri în cadrul națiunilor” (p. 1). Alegerea tehnologiei, deci adevărarea ei nu trebuie să fie decisă pe temeiuri pur economice, trebuînd luate în considerare și obiectivele politice ca și valorile sociale.

Prima parte a lucrării abordează din punct de vedere teoretic problema alegerii tehnologiei în funcție de valorile sociale, referindu-se la conceptul de tehnologie adecvată, procesul alegerii acesteia, tipurile de sisteme tehnologice, funcțiile conceptului de tehnologie

avansată, sursele ideologice și politice ale teoriei tehnologiei adecvate.

Partea a doua se referă la strategiile utilizate în alegerea tehnologiilor adecvate în diferite țări în curs de dezvoltare din Asia și Africa, autorii articolelor prezentând experiența națiunilor pe care le reprezintă pe terenul adecvării tehnologiilor la valorile sociale și obiectivele politice proprii, la realitățile concrete din aceste țări.

Studiile reunite în volum avansează diverse definiții ale tehnologiei adecvate. În acest sens se desprind două tendințe centrale: 1. definirea *tautologică* și 2. definirea *particularizantă*, referirile făcându-se la sisteme tehnologice speciale în contextul unor societăți particulare (în timp ce cercetătorii din societățile dezvoltate înțeleg prin tehnologie adecvată tehnologia cu „față umană”, cercetătorii din țările în curs de dezvoltare utilizează termenul sinonim cu cel de tehnologie intermediară, aflată la mijloc între tehnologia satului tradițional și cea avansată din lumea capitalului intensiv).

Valorile avute în vedere în definirea tehnologiei adecvate și asupra cărora există un larg acord sînt: securitatea, justiția socială, oportunitățile egale, libertatea individului, sănătatea, educația pentru toți, minimalizarea înecităților în domeniul veniturilor.

Procesul alegerii tehnologiei adecvate se referă la desemnarea valorilor și proprietăților valorice ținînd cont și de conflictul valorilor din diferite societăți concrete, angajarea resurselor, analiza caracteristicilor sociale ale tehnologiilor și cuplarea tehnologiilor la valorile sociale. Această operație apare nu ca un act economic, ci în primul rînd, ca un act politic.

Caracteristicile sociale ale sistemelor tehnologice avute în vedere de cei mai mulți dintre autori sînt: 1. *focalizarea conducerii*, care variază de la cea centralizată la conducerea descentralizată; 2. *sistemul ierarhie*, variînd de la ierarhiile înalte la cele reduse; 3. *forțele de producție prioritare*; organizațiile în care accentul se pune pe productivitatea mașinilor se află la un capăt al scalei, iar la celălalt organizațiile în care rolul prioritar îl are munca vie; 4. *intensitatea utilizării resurselor*, coborînd de la înaltă la joasă; 5. *eficiența utilizării resurselor*, ierarhizată de la eficient la ineficient; 6. *nivelul de nouitate al sistemului tehnologic*, variînd de la tradițional la modern; 7. *complexitatea*, avînd la un capăt al continuumului tehnologiile sofisticate, iar la celălalt tehnologiile simple; 8. *nivelul de dezvoltare al sistemului tehnologic*, avansat-intermediar-primitiv.

Tehnologiile sînt clasificate în funcție de aceste criterii sociale desprinzîndu-se următoarele tipuri în jurul cărora variază sistemele

tehnologice concrete: 1. sistemele tehnologice *înalte*, aflate la extrema de sus a celor mai multe din variabilele sociale; 2. sistemele tehnologice *scăzute*, aflate la extrema opusă; 3. sistemele tehnologice *mixte*, cuprinzînd componente ale ambelor sisteme anterioare, dar în condițiile unei planificări și coordonări reduse; 4. sisteme tehnologice *intermediare*, aflate în mijlocul scalelor; 5. sisteme tehnologice *duale*, cuprinzînd operații simultane ale sistemelor tehnologice înalte și joase, proiectate conștient; 6. sisteme tehnologice *alternative*, cuprinzînd seturi și tehnici organizate și integrate conform criteriilor aflate în contrast fundamental celor operînd curent într-o societate.

Teoria tehnologiei adecvate îndeplinește funcții ideologice și politice diferite în funcție de societatea la care se referă. În țările capitaliste dezvoltate din punct de vedere economic ea este utilizată în critica societății industriale moderne, a ordinii politice și economice a acesteia, care modelează și direcționează tehnologia în acord cu interesele elitei conducătoare, provocînd prin mecanismul prețurilor și limitarea participării la decizie, utilizarea ineficientă a energiei, degradarea mediului, alienarea umană. Soluția propusă este tehnologia care cere o economie descentralizată, o ierarhie redusă permițînd controlul economic și politic și putînd elimina astfel „criza mașinii”.

În țările în curs de dezvoltare teoria tehnologiei adecvate promovează dezvoltarea independentă, ținînd cont de realitățile concrete interne, respingînd sistemele tehnologice promovate de țările capitaliste dezvoltate în cadrul programelor de ajutor economic, care proiectează din afară scopuri politice și economice diferite. Aceste țări resping tot mai mult, definirea tehnologiei adecvate care se concentrează pe scara îngustă a necesităților rurale, promovînd o definiție proprie care acordă preferință tehnologiilor avansate.

În concluzie, teoria tehnologiei adecvate cuprinde două poziții extreme: 1. cea *conservatoare* (tehnologia adecvării fiind văzută ca o „aberație romantică”, țările în curs de dezvoltare neputînd aspira la standardul țărilor dezvoltate) și 2. cea *radicală* (ambele grupuri de state trebuie să abandoneze calea lor tehnologică, începută în ultimul secol sau mai curînd, urmînd să păsească pe o cale revoluționară în care criteriile și valorile conținute în tehnologii să fie explicate și conștient alese).

Prin diversitatea și profunzimea abordării problematicei relației dintre tehnologie și valorile sociale, lucrarea se înscrie ca o contribuție importantă la preocuparea mai largă a științelor sociale de umanizare a muncii.

Ion Tița-Călin